

LABYRINTEM ITALSKÉ RENESANCE

Černý, Václav – Pelán, Jiří (eds). *Italská renesanční literatura: Antologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020, 2 svazky, 456 a 804 s.

Magdalena Žáčková
Univerzita Karlova
magdalena.zackova@ff.cuni.cz

V dubnu roku 2020 vyšla v pražském nakladatelství Karolinum po několika letech náročných příprav antologie s názvem *Italská renesanční literatura*. Jedná se o dílo pro českou italianistiku zcela zásadní, jež se stane na dlouhou dobu neodmyslitelnou příručkou univerzitních studentů a snad pomůže i kolegům z jiných oborů či široké veřejnosti odkrýt krásu a pestrost starší italské literatury.

Publikace vznikla na základě rukopisu komparatisty Václava Černého (1905–1987), který pracoval na přípravách antologie italské literatury pro nakladatelství Naše vojsko od roku 1956, avšak vzhledem k tomu, že nakladatel od plánu vydání odstoupil, byla práce přerušena a na několik desetiletí se na celou záležitost zapomnělo. Zmínovaného rukopisu se až v novém tisíciletí ujal Černého žák Jiří Pelán, jenž nejenom celou antologii editorsky připravil a doplnil, ale i nově přeložil do češtiny většinu zatím nepřeložených ukázek. Jiří Pelán od původního plánu vydat text co nejpietněji z důvodů praktických i osobních po nějaké době upustil, a tak se nám dostává do rukou text zrevidovaný a podstatně rozšířený. Kniha se dočkala světla světa zhruba po šedesáti letech a v mezidobí se rozrostla téměř na dvojnásobek — na úctyhodných 1200 stran.

Více než tisíc stran antologie předkládá ucelený obraz italské literatury od 14. do 16. století — tedy období, kdy si literatura na Apeninském poloostrově přičítala mnohá evropská prvenství a dosáhla největšího rozkvětu. Svědčí o tom i množství žánrů, se kterými se zde setkáme — próza, poezie a drama v polohách komických i tragických, epických i lyrických, obsaženy jsou také texty náboženské, politické, historické, utopické a vědecké. Objevuje se zde celá škála barev Itálie městských států v období přechodu od středověku k baroku, souhrnně nazvaném Václavem Černým „italská renesance“. A proč vlastně ne? O tom, co všechno lze vlastně chápat pod pojmem renesance, se na poli literární historie již mnohá desetiletí vedou zdoluhavé spory a nezdá se, že by docházelo ke konsenzu. Specifičnost italské otázky pak celou problematiku značně komplikuje. Publikace je doplněna obsáhlou studií z pera Jiřího Pelána, která tuto otázku objasňuje a přibližuje koncept renesance. Pelán nabízí čtenáři stručné dějiny tohoto pojmu, představuje nejslavnější literární historiky (Burckhardt, Symonds, Dilthey aj.) a jejich chápání tohoto pojmu zhruba do doby, kdy žil a tvořil Václav Černý, následně se věnuje i samotnému pojetí renesance Václava Černého, jak ho předkládá ve svém úvodu k antologii. Jedná se o text mimořádné důležitosti nejen pro pochopení Černého konceptu a pro hloubku erudice autora, ale také proto, že podobných příspěvků máme k dispozici v českém prostředí poskrovnu. Pelán přistupuje k Černého koncepci bez patosu — v mnohém ji vidí jako platnou,

podle něj si Černý položil všechny zásadní otázky, jež je zapotřebí si klást, zmiňuje však i několik otazníků, které stále zbývají. „Renesanční“ Dante Alighieri je například autorem v mnoha ohledech zakotveným ve středověku, jeho čas není individuální. Také často opakovaná (i v dnešní době, nejen Václavem Černým) vláda měšťanstva v renesanční Itálii je veskrze problematičtější, neboť se záhy proměnila ve vládu signorií. Překvapivé je však Černého vypuštění největších filozofů tohoto období Marsilia Ficina a Pika della Mirandoly, o nichž se v rámci své renesance nezmiňuje.

Jiří Pelán doplnil původní kostru plánované antologie nejen o jednotlivé autory, ale o celé literární oblasti s obsáhlými korpusy textů. Nejsou to pouze zmiňovaní novoplatonici, ale také celý vějíř komicko-realistické poezie, latinský humanismus či platonizující teorie lásky Pietra Bemba a Leona Ebrea, bez nichž by obraz italské renesance zajisté nebyl kompletní.

Již na samém počátku antologie si všimneme obrovského množství práce, již editor na knize vykonal. Jednotlivá období a autoři jsou nejenom uceleně představeni v úvodníku, navíc je u každého textu i značné množství poznámek. Tato minuciózní práce v sobě skrývá obrovské penzum poznatků a výklad, bez něhož by (jak je tomu např. hned na začátku u slavné kancóny Guida Guinizzelliho „V šlechtném srdci láska vždy se skryla“) daná báseň současnému čtenáři nedávala smysl nebo by mohla být pochopena zavádějícím způsobem. A to je prvek, který u dřívějších českých výborů starší italské poezie zcela chyběl nebo nebyl dostačující.

V antologii nalezneme mnoho jednotlivostí, jež stojí za pozornost. Pohled většiny z nás se jako první obrátí k Dantovi Alighierimu. Je třeba zmínit zajímavý výběr úryvku z *Božské komedie*. Jedná se o dvacátý šestý zpěv *Pekla*, kde se Dante s Vergiliem v osmém žlebu setkávají s Odysseem. Tato pasáž je uvedena ve skvělém překladu Jiřího Pelána, jenž ji publikoval již dříve — v roce 2010 v časopise *Souvislosti*. V knižní podobě k ní máme přístup poprvé a opět se naskytá otázka, zda by si největší dílo italské literatury nezasloužilo kromě dostupných i další, nové překlady. Vždyť i v okolních státech, jako je Polsko nebo Maďarsko, disponují mnohem vyšším počtem přebásnění *Božské komedie*, než kolik jich máme u nás. Nový překlad nemusí popírat starý, může naopak obohacovat, nabídnout čtenáři neznalému originál další interpretaci. Důvody volby nového překladu v této antologii jsou čistě praktické — nemožnost získat autorská práva k překladu O. F. Bablera. Komplikace tohoto rázu, kterých se objevilo během vzniku publikace povícero, jsou popsány v edičním komentáři. I když jde jen o malý úryvek, jenž vznikl vlastně z nutnosti, budme za příspěvek Jiřího Pelána vděční.

Komicko-realistická poezie, jež chyběla v původních Černého plánech, je zastoupena hojně — kromě Folgora da San Gimignano, jehož dílo již dříve vyšlo knižně (v nakladatelství Opus v roce 2007), jsou zastoupeni i další autoři jako Rustico di Filippo či Cecco Angiolieri a většina jejich básní je v českém prostředí představena vůbec poprvé.

Pokud byly kvalitní, použil editor starší překlady a také doplnil překlady novější, jež vznikly od doby, kdy měla antologie původně vyjít. Například v případě Francesca Petrarkey se tak setkáme s překlady Jaroslava Pokorného, Petra Kopty, Emanuela Frynty, Anděly Fialové, ale i mnohem mladšího Richarda Psíka.

Rovněž třetí největší spisovatel italského trecenta, Giovanni Boccaccio, je hojně zastoupen. Kromě jiného nalezneme i nový Pelánův překlad úryvku *Elegie o paní*

Fiammettė. Tento text je možno s trochou nadsázky chápat jako první psychologický román, který neprávem setrvává ve stínu *Dekameronu*. V antologii však nejsou uvedeni jen velcí trecentisté, žánrová pestrost je obrovská, a poskytuje tak čtenáři možnost nahlédnout italskou literaturu ze širší perspektivy.

V rámci 15. století bylo oproti původnímu plánu doplněno několik okruhů, jako je například dílo novoplatoniků či latinský humanismus. Nahlédneme tedy do textů Lorenza Vally, Poggia Braccioliniho nebo Giannozza Manettiho. Marsilio Ficino je zastoupen v překladech Jiřího Pelána, Pico della Mirandola v dostupných novějších překladech Davida Sanetrníka a Jana Herůfka.

S autory mediceského okruhu se český čtenář v naprosté většině setkává vůbec poprvé. Můžeme se tak v češtině seznámit s komicko-heroickým eposem *Morgante* Luigiho Pulciho, nahlédnout do Polizianových *Stancí o turnaji* či se potěšit novým překladem nejslavnějšího karnevalového zpěvu Lorenza Medicejského s názvem *Bachova píseň*. Podobných případů je však v antologii mnohem více — malými skvosty jsou pak překlady textů J. Sannazara, L. B. Albertiho, M. M. Boiarda či Ruzzanta.

Pokud to autorovo dílo umožňuje, v antologii převládá zájem o českou otázku a často jsou uváděny úryvky, které se týkají českých záležitostí (jako např. v případě díla Eney Silvia Piccolominiho). Hojně zastoupen je i žánr novelistiky, a to jak 14., tak 15. a 16. století. Pro tento žánr je typické opakování příběhů, předělávání a upravování starého příběhu, jenž novou úpravou získává v nové době na zajímavosti. Příběh tak migruje stoletími a je možné sledovat jeho linii, která končí někdy až za hranicemi Itálie — například u Williama Shakespeara. Pro antologii byla vybrána italská linie příběhu z pera Masuccia Salernitana, Luigiho da Porto i Luigiho Grota o Mariottovi a Giannozze, později známějších pod jmény Romeo a Julie. Je to výborný způsob, jak představit tento velice plodný žánr a usnadnit orientaci v tisících nejruznějších příběhů. Uvedený je zde také Othello, původně z pera G. B. Giraldi Cinzia z 16. století.

Podobně jako v případě Dantovy *Božské komedie* — kdy díky Černého a Pelánově antologii získáváme možnost nahlédnout text originálu hlouběji skrze další překlad — je tomu i v případě Francesca Colonna a jeho *Hypnerotomachie Polifili*, jež zde máme v převedení Jiřího Pelána, navíc existuje i v nedávné době (2019) publikovaný překlad Jindřicha Veselého. Jazyk originálu je velice zaumný — román je psán latinizovanou italštinou se stopami dialektu — a je přínosné srovnat dvě různá uchopení jednoho textu.

Druhý svazek antologie je obsáhlejší. Zaujme nový překlad Michelangelovy básně „Mám už teď vole, že tu stále dřepím“. Rovněž převedení makarónského textu do jakéhokoli jazyka, natožpak do češtiny, je vyložene překladatelským oříškem. Komično se v *Baldovi* Teofila Folenga neskryvá jen v obsahu, ale také v jazykové rovině textu. Dovoluji si tvrdit, že čtenář alespoň trochu obeznámený s latinou se při čtení nasměje.

Machiavelliho *Vladař* je uveden v překladu Josefa Čermáka. Nutno podotknout, že na vydání nového překladu Jana Bíby tohoto pravděpodobně nejpřekládanějšího textu již netrpělivě čekáme. Známým faktem je, že překlady komedií a žertovných textů mají daleko kratší životnost než překlady textů tragických a vážných. Machiavelliho *Mandragora* je přesným příkladem, kdy je kdysi vtípné převedení pro mladého čtenáře již poněkud zastaralé a úsměvné z jiných důvodů, než jak bylo původně zamýšleno. Jedná se ovšem o ojedinělý případ.

Antologie v úctyhodné šíři představuje autory tří nejpłodnějších italských století. Je skvělým manuálem, erudovanou studií i encyklopedií s nevyčísitelným množstvím informací. Může být čtena postupně či namátkou a vždy je snadné se zorientovat. Kromě úvodu a závěru Václava Černého, který zde hovoří o svém konceptu renesance, a ozřejmuje tak časové ohraničení vybraných textů, kniha obsahuje rovněž ediční komentář, z něhož se stala obsáhlá studie o vzniku této antologie. Velice pečlivě je zde zaznamenáno, co všechno zahrnovala původní Černého koncepce a co je dodáno nově. Pokud by měl někdo zájem zkoumat rozdíl v přístupu či koncepci Václava Černého a Jiřího Pelána, má možnost. Po Pelánově studii o renesanci a Černého chápání tohoto pojmu je zařazen i velice přínosný soupis českých překladů italských děl, pocházejících z tohoto období — pokud by snad čtenář lačný četby měl zájem zaměřit dále.

Podobně jako Václav Černý předkládal vizi literatury v co nejširším záběru, také Jiří Pelán během svých univerzitních přednášek důsledně apeluje na šíři literárního vzdělání, na nutnost prozkoumat celé literární dějiny i ukotvení autorů v jejich prostředí, aby bylo možné fundovaně interpretovat jejich dílo. Pro posluchače se tak jednotliví autoři a po sobě přicházející období stávají napínavou cestou v italské literární minulosti, jejímž cílem je nalezení smyslu, pokus o co nejlepší pochopení textů a kulturních epoch. Jak v nedávné době řekl sám Jiří Pelán v jednom rozhovoru, „smysl lze nalézt pouze v diachronii, v organické dynamice historického vývoje“. A nenechal nás stát s prázdnou pouze s tímto tvrzením, dal nám i dalším generacím do ruky nástroj, šíří a hloubkou vpravdě obdivuhodný, díky němuž se můžeme za oním hledáním smyslu vydat.

